

Miquel-Àngel Sánchez Ferriz (cur.)

La terminologia en les ciències de la vida, en la química i en el món educatiu

Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2013, p. 187-197

DOI: 10.2436/15.2503.02.39

Eines a l'abast per al treball de la terminologia a l'aula

Eva CABRERA RAMON

Titulada superior en planificació lingüística

Eva85.mist@gmail.com

Resum

Els recursos en línia, a banda d'oferir-nos informació sobre l'etimologia, la definició, els usos o la derivació dels mots, ens permeten fer cerques complexes per obtenir un resultat determinat i resoldre tot tipus de dubtes. La introducció d'aquests recursos a l'aula esdevé un punt fort perquè complementa l'ensenyament de la llengua alhora que dota els alumnes d'eines imprescindibles en la cerca d'informació de qualitat, aprofitant la seva destresa amb les tecnologies de la informació i la comunicació.

PARAULES CLAU: recursos en línia, diccionari, cerca avançada, català, llengua, gramàtica, terminologia, aula.

Abstract: *Tools available for terminology work in the classroom*

On-line resources, besides offering information on words etymology, definitions, uses or derivation, allow us to carry out complex searches in order to obtain a particular result or to solve any kind of doubt. The introduction of these resources in the classroom becomes a strong point as it complements language teaching while at the same time endowing school students with indispensable tools for searching quality information, taking advantage of their skills for information and communication technologies.

KEY WORDS: on-line resources, dictionary, advanced search, Catalan, language, grammar, terminology, classroom.

1. INTRODUCCIÓ

Com deia Francesc de Borja Moll a la introducció del *Diccionari Català-Valencià-Balear*, «el tresor d'una llengua no es pot replegar mai íntegrament (...) Cada dia descobrim mots, formes i significats que ens eren desconeguts o ens havien passat per malla». Davant d'aquesta necessitat de trobar el significat de formes desconegudes o de creació recent, com són els neologismes, tenim diferents vies de cerca: les fonts de consulta impreses o bé els diferents recursos lingüístics i terminològics en línia.

En el taller que ens ocupa ens centrem en els recursos en línia, perquè a banda d'oferir-nos informació sobre l'etimologia, la definició, els usos o la derivació dels mots, que podem trobar en les obres en paper —llevat que es tracti de neologismes—, ens permeten fer cerques complexes per obtenir un resultat determinat (per exemple, tots els mots acabats en *-tor*; començats per *estern*—; amb l'anglès com a llengua d'origen; de l'àmbit temàtic de la zoologia, o bé amb una marca valorativa determinada), així com resoldre tot tipus de dubtes contrastant diverses fonts.

2. CERCA VIRTUAL

A la funcionalitat dels recursos en línia s'hi afegeix un altre aspecte decisiu: la immediatesa en l'obtenció de resultats. Les tecnologies de la informació i la comunicació permeten satisfer els nostres dubtes de forma quasi immediata i ens faciliten una ordenació de les dades a mida.

Si considerem la força d'atracció d'Internet per als joves i l'ús instintiu que en fan per accedir a la informació (tant amb una finalitat comunicativa com didàctica), sembla raonable que els facilitem les eines i fonts de qualitat que els permetin ser autònoms en la cerca a la xarxa. Com més eines i recursos tinguin a l'abast, i com més coneixedors siguin de l'especificitat de cada recurs, més possibilitats tindran de resoldre els dubtes i de treballar la llengua de forma específica o contrastada.

A més, conèixer i saber gestionar els recursos lingüístics en línia permet treballar la llengua des de perspectives ben diferents (exemples d'ús, fraseologia, fonètica, morfologia verbal, derivació, creació de corpus, neologismes, tractament estadístic de mots...) i resoldre dubtes morfològics, sintàctics i de redacció de manera ràpida i eficaç.

3. RECURSOS LÈXICS

Pel que fa als recursos lèxics, hi ha dues obres imprescindibles que cal conèixer: la segona edició del *Diccionari de la llengua catalana*, de l'Institut d'Estudis

The screenshot shows the 'cel shading [en]' entry in the Cercaterm database. At the top, there is a navigation bar with language options: 'Català | Castellà | Frances | Angles | Alemany'. Below this is an alphabetical index with 'C' highlighted. The entry itself is titled 'cel shading [en]' and includes a list of related terms and their categories: 'càmera <Interacció i comunitat>', 'càmera web <Dispositius de joc>', 'canal alfa <Jocs>', 'captura de moviment <Creació>', 'cartutx <Indústria>', and 'cel shading [en]'. The 'cel shading [en]' entry is expanded to show its details: 'cel shading [en], n m', 'es cel shading', 'fr ombrage de celluloïd', 'en cartoon shading', 'en cel shading', 'en cel-shaded animation', 'en toon shading', and 'de Cel-Shading'. Below this, it is categorized as '<Creació>' and has a description: 'Model de shading en què es dona a les imatges un aspecte de dibuixos animats.' At the bottom, there are more entries: 'cerca de camins <Jocs>' and 'cinemàtica directa <Creació>'. A sidebar on the left shows the number '45'.

FIGURA 1. Fitxa terminològica del Cercaterm [www.termcat.cat/ca/Cercaterm/Fitxes/]

Catalans (<http://dlc.iec.cat>), en endavant DIEC2; i el *Gran Diccionari de la Llengua Catalana*, d'Enciclopèdia Catalana (<http://diccionari.cat/>¹), en endavant GDLC.

El DIEC2 és el diccionari normatiu i, com a tal, té valor preceptiu. La cerca avançada permet accedir als mots a partir de filtres diversos, com per exemple la llengua d'origen, la categoria gramatical, l'àrea temàtica o la marca valorativa (*vulgarment, popularment, obsolet, en recessió*, etc.). A més, permet cercar a partir del contingut de les entrades, subentrades, exemples o, si en contenen, de la informació morfològica.

1. Actualment es pot consultar la versió en proves del *Diccionari de la Llengua Catalana* del nou portal web d'enciclopedia.cat (<http://www.enciclopedia.cat>), que integra tots els continguts d'enciclopedia.cat i diccionari.cat en un cercador únic.

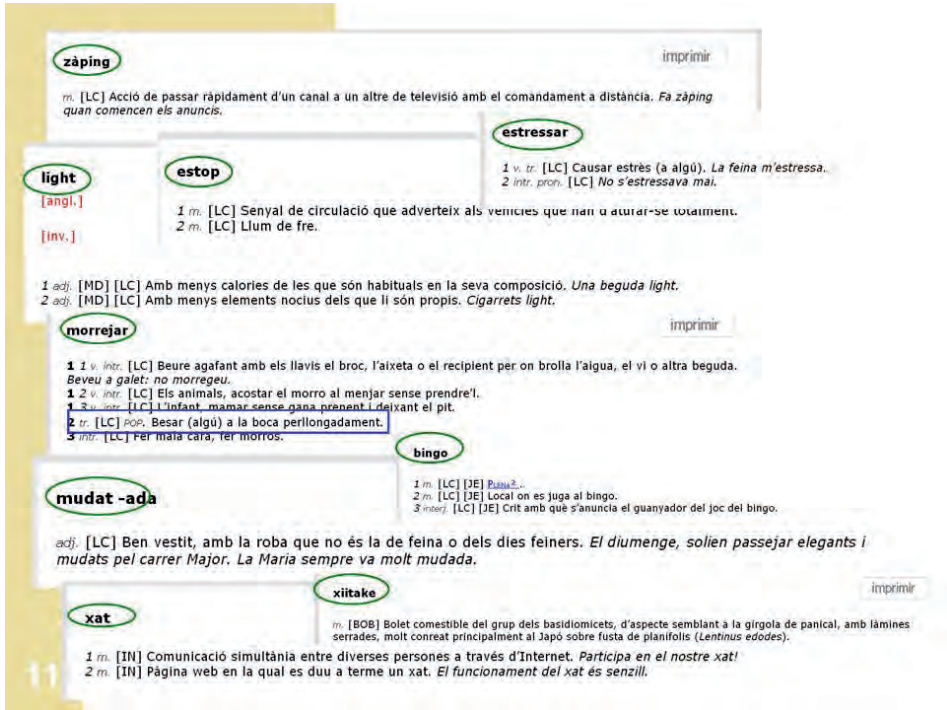

FIGURA 2. Diccionari de la llengua catalana [<http://dlc.iec.cat>]

És molt interessant la cerca avançada perquè ens aporta informació estadística sobre els mots: un cop hem marcat els filtres que ens interessin, obtenim el nombre exacte de registres que compleixen els valors de cerca, ordenats alfabèticament. Si cliquem al damunt de qualsevol element de la llista, en podem llegir l'article ampliat.

En el DIEC2 no hi ha cerca aproximada; per tant, en cas que desconeguem l'ortografia d'un mot i l'escriguem malament, no obtindrem cap resultat. La solució passa per fer una cerca bàsica amb una condició de cerca que no sigui coincident (sinó «començada per», «acabada en» o «en qualsevol posició»).

D'altra banda, el GDLC, una obra amb més de 88.500 entrades, compta amb totes les entrades del DIEC2 i un gran nombre de termes del llenguatge d'especialitat, neologismes i alguns estrangerismes, que tenen un ús limitat o restringit en el diccionari normatiu. Inclou informació rellevant com els models de conjugació verbal o la partició sil·làbica de paraules que ofereixen alguna dificultat. Pel que fa al marcatge de mots, apareix un quadre de color gris [=] davant de totes les entrades amb correspondència en el DIEC2; per tant, podem diferenciar els mots normatius dels que no ho són.

Quant al tipus de cerca, és senzilla, però s'ofereixen resultats aproximats, cosa que ajuda a l'hora d'obtenir dades. A més, si es fa doble clic al damunt de qualsevol paraula, s'accedeix a l'article d'aquesta paraula², característica ben interessant i pràctica quan sorgeixen dubtes de comprensió en la definició.

Un altre recurs que cal tenir en compte és el *Diccionari Català-Valencià-Balear* (<http://dcbv.iec.cat/>), que ens permet accedir a una àmplia informació descriptiva dels mots, a més d'informació etimològica (variants ortogràfiques i de formació), fonètica (transcripció de les formes dialectals), derivació i fraseologia (locucions, refranys). La seva voluntat integradora, tant des del punt de vista històric com geogràfic, ajuda a resoldre dubtes sobre dialectologia, fonètica o ús del lèxic, entre d'altres.

El *Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana* (<http://ctilc.iec.cat/>) també es tracta en aquest taller perquè és interessant com a recurs per si mateix, i pot ser útil a l'hora de cercar exemples i contextos d'ús d'un terme. Inclou 3.399 textos catalans d'entre 1832 i 1988 (un 40 % literaris i un 60 % no literaris) que conformen el corpus de 52 milions de mots normatius i no normatius. Aquest Corpus és la font del *Diccionari descriptiu de la llengua catalana* (<http://dcc.iec.cat/ddlc/>), també anomenat del català contemporani, una obra de gran abast que vol reflectir els usos reals del lèxic, i que va iniciar l'Institut d'Estudis Catalans l'any 1985.

Quant al contingut de les entrades, el *Diccionari descriptiu* ofereix informació flexional del terme, rang (importància dins del conjunt lèxic) i perfil morfològic; patró sintàctic (per interpretar cada context d'ús); acepcions, locucions, variants i derivació, i en alguns casos informació complementària. Els contextos no normatius es marquen amb el símbol [•] i la consulta d'articles pot ser senzilla o complexa.

El *Diccionari de dubtes del català oral* (<http://diccionari.lecturanda.cat/>) és un diccionari sonor de l'estàndard oral, creat per David Paloma i Mònica Montserrat, de la Universitat Autònoma de Barcelona, i Josep Àngel Mas, de la Universitat Politècnica de València. Conté més de 2.600 entrades amb la pronunciació en les varietats següents: català central, mallorquí, rossellonès, català nord-occidental i valencià. Cada entrada mostra la pronunciació recomanada en cadascuna d'aquestes varietats i la norma ortoèpica. S'hi inclouen també uns textos d'autoaprenentatge amb què es poden posar en pràctica els coneixements sobre l'estàndard tenint en compte les diferents variants dialectals. En aquest diccionari, hi apareixen representats tots els fenòmens fonètics.

2. Aquesta característica no s'ha mantingut en la nova pàgina del *Gran Diccionari de la Llengua Catalana* dins del web enciclopedia.cat, actualment en proves.

The screenshot shows a web interface with the following sections:

- LLISTA DE MOTS PER ETIQUETES**: A grid of words including 'bàdminton', 'clàxon', 'eslàlom', 'judo', 'koiné', 'mambo', 'mortadel·la', 'newton', and 'pandero'. The word 'judo' is circled in red.
- ETIQUETES PERSONALITZADES**: A section with two entries:
 - <j>, <g> inicials i postconsonàntiques**: A text box explaining that <g> and <j> are fricatives in Valencian and other dialects, and that <g> and <j> are initial and postconsonantical in words like 'gerani', 'menjar', 'pàgina...'. It also mentions <tj> and <tj> intervocallics (e.g., 'fetge', 'metge', 'platja').
 - Etiqueta mare: Consonants fricatives palatals. Polimorfisme**
- <o> àtona en estrangerismes**: A text box explaining that in some dialects (except Mallorcan), the <o> in atonic position is reduced to 'u', as in 'judo', 'rècord...'.
 - Etiqueta mare: Vocals àtones. Casos especials**
- ESCOLTA-HO**: A navigation bar with buttons for 'Central', 'Mallorca', 'Rossellónes', 'Nord-occidental', and 'València', along with left and right arrow icons.

At the bottom left of the page, the number '24' is visible.

FIGURA 3. Fitxa del *Diccionari de dubtes del català oral* [<http://diccionari.lecturanda.cat/>]

Finalment, el *Lèxic obert flexionat del català* (<http://ca.oslin.org/index.php>) és una eina desenvolupada per l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada (Universitat Pompeu Fabra), amb un conjunt de recursos que permeten resoldre dubtes sobre flexió nominal i verbal, recompte sil·làbic, gentilicis i manlleus. Inclou els diccionaris de topònims i gentilicis, de noms deverbals, de manlleus, de divisió sil·làbica i de mots encreuats.

4. RECURSOS PER RESOLDRE DUBTES MORFOLÒGICS, SINTÀCTICS I DE REDACCIÓ

Tot i que a partir d'alguns dels recursos que hem esmentat fins ara és possible resoldre dubtes sintàctics i morfològics, hi ha un cercador que ens permet atendre de forma global les qüestions relacionades amb la llengua catalana. L'Optimot (www.genocat.cat/optimot) integra diverses fonts, entre les quals destaquen el DIEC2, els diccionaris bilingües (català-castellà i castellà-català) d'Enciclopèdia Catalana, els diccionaris terminològics del TERMCAT, la col·lecció «Criteris lingüístics» de la Direcció General de Política Lingüística, el Nomenclàtor oficial de

5. RECURSOS TERMINOLÒGICS

Pel que fa a la terminologia, sobre com es desenvolupa i s'integra en tots els sectors especialitzats i en la societat, no podem sinó parlar del centre de terminologia TERMCAT (<http://www.termcat.cat>). Des de l'any 1985 el TERMCAT garanteix el desenvolupament de la terminologia en català i ofereix productes i eines als professionals i usuaris.

Abans i ara

7. La terminologia. Then and now.

SOFTWARE TERMINOLOGY

	Then	Now
aplicació	application	app
programa	program	app
sistema operatiu	operating system	app
fitxer script	script	app
shell*	shell	app
lot	batch file	app
compilador	compiler	app
daemon*	daemon	app
servei	service	app
joc	game	app
pedaç	patch	app
programari	software	app

App:
Aplicació mòbil

39

FIGURA 5. Terminologia de programari (*Software terminology then and now*)

El web compta amb diferents recursos, com ara el «Cercaterm» o servei de consultes terminològiques, que inclou més de 230.000 fitxes de neologismes normalitzats i lèxic especialitzat. Cada entrada mostra l'equivalent del terme en altres llengües, l'àrea temàtica a què pertany i la definició terminològica en català, entre altra informació. S'hi poden fer cerques simples i avançades, i en qualsevol dels idiomes de les fitxes, fet que amplia la possibilitat d'èxit en la cerca.

La «Neoloteca» la conformen tots els termes normalitzats pel Consell Supervisor del TERMCAT. Es pot accedir a aquesta informació per ordre alfabètic, a partir de l'àrea temàtica o consultar les darreres incorporacions.

La secció de «Diccionaris en línia» inclou totes les obres creades pel TERMCAT i d'altres en què ha col·laborat com a organisme assessor. S'hi accedeix a partir de cinc grans blocs temàtics (ciències humanes; de la vida i de la salut; jurídiques i econòmiques; esports i indústria i tecnologia).

Prop de 2.000 termes del món de l'educació: pedagogia general i social, recerca educativa, organització i gestió educatives, orientació psicopedagògica, didàctica, educació especial i tecnologia de l'educació.

Diccionari d'educació

Diccionari de les arts: arquitectura, escultura i pintura
Jaume Salvà i Lara

Diccionari general de l'esport

Diccionari de geografia física

Diccionari de jocs i joguines

Lèxic de les Comunitats Europees

Terminologia bàsica de les xarxes socials

Terminologia dels videojocs

Es pot accedir a la llista alfabètica de totes les denominacions (per a cada un dels idiomes del diccionari) o bé fer directament cerques simples o avançades (en qualsevol dels idiomes del diccionari).

52

FIGURA 6. Diccionaris del TERMCAT [<http://www.termcat.cat>]

Finalment cal esmentar que el TERMCAT posa a disposició dels usuaris una selecció bibliogràfica de diccionaris, lèxics, vocabularis i materials de divulgació que contenen terminologia en català («Biblioteca en línia») i també un servei de descàrrega de reculls terminològics d'interès general en formats diversos («Terminologia oberta»).

6. ELS RECURSOS A L'AULA. CONCLUSIONS

Si partim de la premissa que la gran majoria dels joves cerquen, exposen i comparteixen informació a la xarxa; i que tendeixen a usar de forma generalitzada un motor de cerca mundialment conegut i una enciclopèdia de contingut lliure (amb l'inconvenient que la informació de les pàgines resultants no és sempre de

qualitat ni procedeix de fonts contrastades); i per què no els facilitem els diccionaris o recursos en línia que els permetin resoldre els dubtes quan hagin de fer els deures, aclarir conceptes que no acaben d'entendre, fer una transcripció fonètica o cercar lèxic d'especialitat?

Seria altament productiu mostrar-los els webs on poden trobar informació de qualitat amb relació a la llengua i la terminologia; ensenyar-los a obtenir les dades que necessiten i a filtrar-les de la manera més adequada, segons quin sigui l'objectiu marcat, perquè els alumnes ja disposen del coneixement i les habilitats necessàries en l'àmbit de les tecnologies de la informació i la comunicació per fer-ho efectiu.

De la mateixa manera, les explicacions teòriques es poden complementar amb l'ús dels recursos en línia, a partir d'exemples aplicats sobre aspectes concrets de la llengua (derivació, flexió), tractament del lèxic (normativitat, correcció, cerca avançada, contextos d'ús), debats respecte a l'ús i l'adequació d'un terme o estudi dels neologismes d'un àmbit determinat (esports, gastronomia, ciències...), entre d'altres.

The image shows a screenshot of the 'Diccionari descriptiu de la llengua catalana' website. The entry for the verb 'contemplar' is displayed. Annotations with arrows point to specific parts of the entry:

- Rang:** Points to the word 'contemplar' in the search bar.
- Inform. flexional:** Points to the flexional table.
- Patró sintàctic:** Points to the syntactic pattern information.

Flexional Table:

F	46	54			
NP	63	28	9		
M	90	5	5		
T	50	28	10	2	1
P	11	3	54	10	3

Syntactic Pattern: 1a [N₁ V (N₂); -[N₁ V_{PROH} N₂]; [N₁ V que Vind₂] (N₁[humà]; N₂[ésser, objecte, esdeveniment]) [Algú]1 **observar** atentament i llargament [un ésser, un objecte material, un esdeveniment]2 abstraient-se en la seva visió. ⇒ els ulls ~, ~ un espectacle. ~ una obra. ~ el cel. ~ un paisatge. ~ un panorama. ~ una escena. ~ el mar. ~ un home. ~ una cara // ~ llargament. ~ fixament. ~ atentament. ~ tranquil·lament. Una bella estona **contemplà** aquell fum que el vent desfeia en un instant. [Bertrana (1931): N, p. 330]¹. Veig un decorat, una pintura y mos ulls s'ubriagan, **contemplan**, admiran y's quedan com encisats [...]. [Banús (1909): 26, p. 77]¹. La Lulú, davant l'armari de lluna, **es contemplava** el vestit [...]. [Villalonga (1970): N, p. 111]⁴. Amagats darrera les persianes, **contemplàrem** que l'Antònia [...] caminava lleugera i somrient. [Porcel (1970): N, p. 133]¹.

⇒ adj. **Contemplada** aquesta cúpula a distància, fa encara més goig [...]. [Curet (1956): 39, p. 243]¹.

•1. [N₁ V N₂/que Vind₂] (N₁[humà]; N₂[situació]) [Algú]1 **ésser testimoni** de [una situació, un esdeveniment]2. [...] **contempla** la divergència existent entre allò que ell espera de la Universitat i allò que aquesta li proporciona. [Fullat (1969): 37, p. 47]¹. El més gran sofriment és també **contemplar** que [...] la major part dels millors cristians estan adormits [...]. [Rierola (1959) [T]: 25, p. 51]¹.

•1. [N₁ V (N₂); [N₁ V en N₂] (N₁[humà]; N₂[fet, idea]) [Algú]1 **meditar** sobre [un fet, un misteri religiós, una idea]2, abstraient-s'hi. ⇒ ~ Déu. ~ un misteri. [...] des de la cadira corcada que li servia de tron, **contemplava** el passat. [Janer Manila (1972): N, p. 33]¹. [...] aquestes idees germinals [...] donen motiu al filòsof perquè profunditzi i **contempli**. [Tusquets (1929): 11, p. 302]¹. [...] tot el sant dia **contemplava** en Déu, a l'ombra d'un boldró de palmeres magres [...]. [Riber (1929): 23, p. 175]¹.

⇒ adi. Els misteris **contemplats** en el rosari no són pas veritats abstractes i incomprendibles. sinó [...] fets de la vida de Crist [...].

FIGURA 7. Diccionari descriptiu de la llengua catalana [http://dcc.iec.cat/ddlc/]

Quan parlem d'informació textual, i en concret d'informació que s'ha de visualitzar en pantalla, tendim a dir que *menys és més*, perquè sabem que la informació en pantalla es llegeix en diagonal i, per tant, cal construir frases curtes i utilitzar una sintaxi senzilla amb l'objectiu que el missatge arribi al lector. Ara bé, quan parlem dels recursos de què disposem a l'hora de navegar per la xarxa, quan parlem de «motxilla» de coneixements, d'eines, podem dir clarament que *més és més* i *com més millor*, perquè aquest bagatge condicionarà, sens dubte, l'accés a la informació i la qualitat dels resultats en la cerca.

7. BIBLIOGRAFIA

- ALCOVER, A. M.; MOLL, F. de B. (1985 [1928-1962]). *Diccionari català-valencià-balear*. Mallorca: Editorial Moll. [en línia] <<http://dcvb.iec.cat>> [Consulta: 10 de maig del 2013].
- Corpus textual informatitzat de la llengua catalana* [en línia] (2012). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. <<http://ctilc.iec.cat/>> [Consulta: 10 de maig del 2013].
- Diccionari de dubtes del català oral*. PALOMA, David; MONTSERRAT, Mònica; MAS, Josep Àngel (ed.). Barcelona: Edicions 62. [en línia] <<http://diccionari.lecturanda.cat>> [Consulta 10 de maig del 2013].
- Diccionari de la llengua catalana* (2007) 2a edició. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Edicions 62, Enciclopèdia Catalana. [en línia] <<http://dlc.iec.cat>> [Consulta: 10 de maig del 2013].
- Diccionari de la llengua catalana multilingüe* (1997). Barcelona: Enciclopèdia Catalana. [en línia] (1997-2013) <<http://www.multilingue.cat/>> [Consulta: 10 de maig del 2013].
- Diccionari descriptiu de la llengua catalana* [en línia]. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. <<http://dcc.iec.cat/ddlc/>> [Consulta: 10 de maig del 2013].
- Diccionario de la lengua española* (2001) 22a edició. Real Academia Española. Madrid: Espasa-Calpe. [en línia] <<http://rae.es>> [Consulta: 10 de maig del 2013].
- Gramàtica de la llengua catalana* (2001). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. [en línia] <<http://www.iecat.net/institucio/seccions/filologica/gramatica/>> [Consulta: 10 de maig del 2013].
- Gran diccionari de la llengua catalana* (1998). Barcelona: Enciclopèdia Catalana. [en línia] <<http://diccionari.cat/>> [Consulta: 10 de maig del 2013].
- Lèxic obert flexionat del català* (2010). Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada. Universitat Pompeu Fabra. [en línia] <<http://ca.oslin.org/>> [Consulta: 10 de maig del 2013].
- Optimot*. Barcelona: Direcció General de Política Lingüística. Generalitat de Catalunya. [en línia] <<http://optimot.gencat.cat>> [Consulta: 10 de maig del 2013].
- TERMCAT. *Centre de terminologia*. Barcelona: Generalitat de Catalunya i Institut d'Estudis Catalans, 1985. [en línia] <<http://www.termcat.cat>> [Consulta: 10 de maig del 2013].